

1884 года // Журналы Полтавского Сельскохозяйственного общества, 1884 год. – Полтава : тип. Н. Пичуренко, 1884. – Вып. 1 (январь – апрель). – С. 41.

5. *Историческая* записка о деятельности Полтавского сельскохозяйственного общества с 1865 г. по 1887 г. секретаря Общества В. А. Тихомирова. – Полтава : тип. наследников Н. Пичуренко, 1887. – 183 с.

6. *Сосновский М.* Полтавское сельскохозяйственное общество, 1865–1895 гг. / М. Сосновский, С. Велецкий; Изд. Полтав. сел.-хоз. о-ва. – Полтава : тип.-литограф. Л. Фришберга, 1897. – 311 с.

7. *К вопросу* об организации сельскохозяйственных метеорологических исследований в Полтавской губернии // Полтав. агр. изв. – 1913. – № 1 (1 апр.). – С. 46.

8. *Журнал* совещания комиссии по опытному делу 12–13 февраля 1916 года // Полтав. агр. изв. – 1916. – № 2 (11) (1 мая). – С. 67–69.

9. *Шкоропад Д. О.* Прилуччина : энциклопедичний довідник / Д. О. Шкоропад, О. А. Савон ; за ред. Г. Гайдая. – Ніжин : Аспект-поліграф, 2007. – С. 179.

10. *Зури́вщина* : Історичні екскурси / під ред. Н. Ничипорук ; ред. кол. : В. Янішевський, В. Баран та ін. – К. : Аванпост, 1996. – С. 19.

НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМІЧНИЙ НАПРЯМ

Зосімов І.О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Методом історико-наукового аналізу в контексті суспільно-політичних трансформацій часів національних революцій та перших років радянської влади на українських землях вдалося дослідити роль та місце економічного фактору у сільськогосподарському виробництві України, хоч проблема ця не є новою. В імперській сільськогосподарській літературі (до подій 1917 р.) відносно визначення «сільське господарство» – як науки, так і промисловості, існувала крайня «неясність й заплутаність». Наприклад, відомий аграрний дослідник П.М. Преображенський (1817–1900) у його праці щодо курсу сільського господарства допускав «відмінність» між сільським господарством та сільськогосподарським промислом, бо під сільським господарством він розумів науку, під сільськогосподарським промислом – землеробську практику, а сільськогосподарська промисловість – мислилася ним в отриманні доходу від поземельного маєтку за допомогою ринкових засобів. Втім, за думкою професора С.М. Богданова (1859–1920), до терміну «сільське господарство» відносили дослідження усіх явищ, які мали інтерес у сільськогосподарському відношенні. Такий «подвійний» характер цього явища, свідчив професор, з одного боку – фізичний (у широкому сенсі слова), тобто явищ природи загалом, з іншого – економічний, за яким слугувало розподілення агрономії на два великих відділки: техніку сільського господарства, тобто вивчення фізичних процесів у сільському господарстві, й, по-друге – сільськогосподарську економію, тобто вчення про економічну сторону сільськогосподарського виробництва [2].

Аграрно-економічні чинники зародилися на українських теренах у період

революційних подій 1917 р. Втім, за історією Країни Рад, торкнулося воно й системи управління народногосподарським підприємництвом Радянської України, до складу якої входило й сільськогосподарське виробництво краю. До початку 1930-х рр. управлінсько-господарський комплекс України, зокрема його сільськогосподарське виробництво, отримало виразне уповільнювання. Ці роки (1917–1933 рр., тобто майже півтора десятка років) українське сільське господарство існувало у непростих умовах радянського владного буття, бо в Країні Рад відтворювалася однопартійна система, замість селянської багатопартійності, налагоджувалася пріоритетність диктатури пролетаріату, розпочиналося організаційно-господарське укріплення колгоспів на підставі якої й викристалізувалася наука управління, правда, на класових умовах, зокрема йшлося й про управління сільськогосподарським виробництвом.

Незважаючи на те, що економічні чинники були помітним фактором, проте економія й організація сільського господарства «за царату» відчувала на собі особливий прес, вчення навіть не було представленим у тодішньому осередку сільськогосподарської науки (йшлося про «Сельскохозяйственный ученый комитет» імперської Росії). Втім, економічне вчення сільськогосподарського профілю в Україні, за думкою професора Сергія Веселовського (1880-?), значно молодше за інші галузі, тільки на початку 80-х рр. XIX ст. закладалися українські перші досвідні установи, за тридцять років до того розпочав свою роботу сільськогосподарський відділ, який пізніше отримав назву – факультет економії Київського політехнічного інституту. Саме звідси вела свою генезу в Україні нова економічна наука – економія та організація сільського господарства із її допоміжними галузями. Основоположниками названої науки були професор Олексій Федорович Фортунатов (1856–1925) та професор Володимир Гаврилович Бажаєв (1865–1916). Це вони пов'язали Київську вищу сільськогосподарську школу із головним російським осередком сільськогосподарської освіти й науки – колишньою Петровською сільськогосподарською академією в Росії.

Після подій 1917 р. Уряд України розпочав пошук науково-обґрунтованих шляхів реалізації економічно-господарського курсу та зміна політичного керівництва не дозволяла втілити проекти у життя. Перший том видання «Студії з сільськогосподарської економії України» побачив світ 1928 р. У редакційній передмові відзначалося, що події 1917 р. розкривали широкі – «як ніколи», обрії й перспективи перед наукою економії й організації сільського господарства: розв'язання земельної справи, планування сільського господарства, його інтенсифікації та індустріалізації, кооперування та колективізації, соціалістичної реконструкції сільського господарства, його усупільнення тощо. Такі «кардинальні й невідкладні» проблеми поставили революційні події перед Радянською Україною, проте, ні школа, ні наука не були підготовлені своєю попередньою працею до реалізації названих завдань. Щоб підвести наукові підвалини під соціалістичне будівництво радянська влада «у незнаному досі темпі» розгортала за останні п'ять років – починаючи з 1923 р.,

величезну кількість науково-дослідних установ: закладалися науково-досвідні кафедри по всій Україні, по усіх найголовніших секторах новочасної науки, згрупованих у головних науково-культурних осередках країни. З 1922 р. закладалися, поруч з іншими, й науково-дослідні кафедри економії й організації сільського господарства у Києві, Харкові та, пізніше, в Одесі. Починалася – «вперше в Україні», організовувалася систематично-наукова робота й на дільниці економії та організації сільського господарства. Вперше вийшла – 1927 р., з друку «Економія та організація сільського господарства» за авторством Григорія Шумила, як його «кваліфікаційна праця» кафедри економії й «перший» – у цій галузі, підручник українською мовою. Наукові фахівці кафедри приймали найактивнішу участь у головних нарадах, з'їздах, конференціях, що працювали на економічній дільниці, як сільського, так і народного господарства України за останні п'ять років. За участю й за ініціативою фахівців науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економії скеровано й студентську працю по вищих сільськогосподарських школах України щодо поглибленого дослідження сільського господарства й тих реконструктивно-динамічних процесів, що так прискорено утворювалися в аграрному господарюванні на селі [1].

Замість висновків. 1. Науковий та дослідницький напрям стосовно економії та організації сільського господарства з їх допоміжними галузями розпочав усталено проявлятися у системних органах України не раніше 1927 р.

2. Головним доказовим фактором було утворення у жовтні 1928 р. Українського НДІ економіки й організації сільського господарства, який за статутом й програмою робіт (затвердженою на 1929 р.) займався розробкою проблем економіки та організації сільського господарства України із метою досліджувати шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства в цілому та окремих його галузей, наукового обґрунтування роботи у справі раціональної організації сільського господарства у напрямі усупільнення та піднесення його продуктивних сил, реалізацію наукового консультування поточної державної, кооперативної й громадської роботи у галузі організації сільського господарства.

Проте, науково-дослідницьке забезпечення згаданого інституту потребує додаткового дослідження.

Джерела та література

1. *Передмова* // Студії з сільськогосподарської економії України. – К., 1928. – Т. 1. – С. I-II.
2. *Сельское хозяйство* // Энциклоп. словарь. – СПб., 1900. – Т. 29. – С. 384–386.

ПРОФЕСОР ІВАН БОДНАР: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Зосімов І.О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Зазначене наукове дослідження розкриває наукову роль професора Івана Боднара, який входив до складу керівництва Українського науково-дослідного